THE MODERN VALENCES OF THE PARADIGM OF FRIENDSHIP BETWEEN NICOLAUS OLAHUS AND DESIDERIUS ERASMUS

Olesea Țurcan (Panciuc)

Phd, University of Pitești

Abstract: The main topic of the Correspondence of the two humanists consists of Olahus's repeated undertakings to persuade Erasmus to return to the Netherlands, followed by so many elusive promises, thus explaining the fear that Magister Europae has towards Franciscans and Dominicans, who were very powerful within Charles V, as well as his permanent concern not to be seized by Catholics or Lutherans. Besides this central issue, the correspondence contains the most diverse information that the two literary men were carrying out (theological, political disputes, all the novelties they used to exchange). So, in its wholeness, this correspondence brings to sight "a communion of ideas and concerns, love for the promotion of truth and a constant trust in the possibilities of man to create a better world".[1]

Keywords: *correspondence, theology, friendship, humanism, paradigm.*

ÎNTÂLNIRILE EPISTOLARE ÎNTRE ERASMUS ȘI UMANISTUL OLAHUS.

Cărțile lui Nicolaus Olahus, dar mai ales epistolele sale constituie o pledoarie pentru una dintre valorile umanismului greco-roman – PRIETENIA CA PARADIGMĂ A UMANISMULUI CLASIC, o prietenie funcțională încă – am putea zice – în vremea sa, deși umanistul român este silit uneori să-i amendeze derapările ori inconsecvența: „*Fii tu însuți propriul tău judecător!*", îl somează Nicolaus Olahus pe Albertus, prepozitul de Pécs, prieten infidel: „*Judecă tu singur dacă purtarea asta a ta concordă cu principiile adevăratei prietenii.*". [2]
Pe de altă parte, surprinzător este, pentru contemporani, cum după mai bine de un mileniu de la răspândirea clasicismului greco-roman, nevoia de paradigmă a prieteniei, participarea activă a lui Nicolaus Olahus la arhetipul ei, nu poate fi decât cea clasică. Ori, pentru umaniștii secolului al XVI-lea și, implicit, pentru prietenii lui Olahus, scrisoarea devenea un mijloc de comunicare totală și chiar o paradigmă în sine a întreținerii unei prietenii la îndepărtare: „*să fiu plăcut inimii tale și să vin* (...) *la tine în vizită prin scrisori*[3].". De asemenea, scrisoarea era cea care unea sufletele umaniștilor întru prietenia cea sinceră și devotată: „*Srisoarea ta, cea mai sigură chezășie a sufletului tău, o voi păstra între lucrurile care-mi sunt cele mai dragi*" [4]sunt cuvintele adresate de Nicolaus Olahus, care nu rămân deloc mai prejos.
Firul roșu al corespondenței celor doi umaniști constă în repetatele demersuri ale lui Olahus de a-l convinge pe Erasmus să revină în Țările de Jos, urmate de tot atâtea evazive promisiuni, care se explică prin teama pe care *Magister Europae* o avea față de franciscani și dominicani, foarte puternici în imperiul lui Carol Quintul, ca și prin permanenta lui preocupare de a nu fi

[1] See Nicolaus Olahus, „*Corespondența cu umaniștii batavi și flamanzi*", Foreword, antology, notes and bibliography by Corneliu Albu, Editura Minerva, Bucharest, 1974, p. 90.
[2] Maria Capoianu, *Nicolaus Olahus europeanul*, editura Libra, București, 2000, p. 26.
[3] Maria Capoianu, *Nicolaus Olahus europeanul*, editura Libra, București, 2000, p. 37.
[4] Maria Capoianu, *Nicolaus Olahus europeanul*, editura Libra, București, 2000, p. 37.

BDD-A25678 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:21 UTC)

acaparat nici de catolici, nici de luterani. Alături de această problemă centrală, corespondența cuprinde cele mai variate informații pe care cei doi literați le întrețineau (disputele teologice, politice, toate noutățile pe care le schimbau între ei). Astfel că, în totalitatea ei, această corespondență lasă să se întrevadă „*o comunitate de idei și preocupări, dragoste față de promovarea adevărului și o statornică încredere în posibilitățile omului de a făuri o lume mai bună.*”[5]. Sunt evidențiate și lăcomia și reaua credință a principilor, comportarea necugetată a papilor, faptele reprobabile ale lui Henric al VIII-lea, regele Angliei, rivalitatea dintre Franța și Spania, primejdia otomană și venalitatea feudalilor, fapte care îi provocau foarte multă suferință lui Erasmus din Rotterdam.[6] Și cu toate că cei doi nu s-au văzut niciodată, între „*inegalabilul*” olandez și argeșeanul-sibian Olahus s-a statornicit o prietenie exemplară, atestată de vasta lor corespondență. Aceasta are un ton amical, de la egal la egal, este plină de confidențe și intimități, prințul umaniștilor sfârșind prin a stabili că numele de „*Olahus*” este identic cu noțiunea de „*prietenie*”: „*Raporturile lui Erasmus cu secretarul și consilierul de la curtea regală din Bruxelles le-a caracterizat el însăși prin cuvintele: Olahus! În acest nume sunt cuprinse toate binefacerile prieteniei!*”[7]. Dar, în general, umaniștii din Țările de Jos au văzut în Nicolaus Olahus pe „*optimus et erudissimus omnium doctorum patronus.*”[8] . Superlativele acestea n-au fost infirmate niciodată de vreun istoric belgian sau olandez, și, așa, se face, ca începutul secolului al XX-lea să fie din nou reamintit rolul de mentor și protector de către Alphonse Roersch: „*Olahus a protégé nos humanistes, se liant d'amitié avec beaucoup d'entre eux, ce qui permettait à ces derniers de faire souvant appel à la haute influence et à ses bons offices.*”.[9]

Când a păși pentru prima dată pe teritoriul Țărilor de Jos, Nicolaus Olahus era deja mai cunoscut decât regenta pe care o însoțea. În deceniul de la Bruxelles, Nicolaus Olahus s-a manifestat ca un erudit curtean, un scriitor cu preocupări multiple. Acest lucru îl cunoaștem pe plan politic și diplomatic din faptul că acesta se impusese atenției celor puternici în cursul dietei convocate de Carol Quintul la Augsburg în anul 1530: „*Prestigiul lui era mare mai cu seamă în lumea oamenilor de știință, a literaților, a tuturor umaniștilor. Aceasta s-a datorat faptului că la prima scrisoare trimisă lui Erasmus la 1 iulie 1530, răspunsul i-a venit în numai șapte zile, deși distanța de la Friburg la Augsburg este apreciabilă iar mijloacele de circulație erau pe atunci rudimentare.*”[10] . Acești umaniști aflaseră cu repeziciune că „*inegalabilul*” Erasmus a acceptat să-l considere pe Nicolaus Olahus „*un prieten sincer și devotat*” și să corespondeze cu el, onoare de mulți râvnită. Astfel că, la 1 iulie 1530, într-o primă scrisoare adresată lui Erasmus din Rotterdam, Nicolaus Olahus insista să vină la Augsburg și să participe, ca invitat al reginei Maria de Habsburg[11], la lucrările Dietei imperiale de la 1 octombrie, unde urmau să se adopte hotărâri esențiale pentru soarta Europei:

---

[5] A se vedea Nicolaus OLAHUS, „*Corespondența u umaniștii batavi și flamanzi*”, Cuvânt înainte, antologie, note și bibliografie de Corneliu Albu, Editura Minerva, București, 1974, p. 90.

[6] Desiderius Erasmus din Rotterdam (1467-1536) este un scriitor umanist și teolog reformator, adept al libertății de gândire, „*un om ilustru din toate punctele de vedere, de o erudiție universală și incomparabilă, de-o prudență egală științei sale*”, „*un Voltaire al Renașterii*”, recunoscut de împărat, papă, regi, nobili laolaltă. Cartea sa de referință este „*Elogiul nebuniei – Stultitiae Laus*”. Toată viața și-a trăit-o în Elveția, la Bale și Friburg ca „*un prinț al umaniștilor*”, refuzând în dese rânduri toate onorurile și chiar pălăria de cardinal.

[7] A se vedea Nicolaus OLAHUS, „*Corespondența cu umaniștii batavi și flamanzi*”, Cuvânt înainte, antologie, note și bibliografie de Corneliu Albu, Editura Minerva, București, 1974, p. 90.

[8] Cel mai darnic și cel mai erudit sprijinitor al tuturor oamenilor de știință.

[9] Alphonse ROERSCH, *La corespondance de Nicolaus Olahus*, Gand, 1904.

[10] Nicolaus OLAHUS, *Corespondență cu umaniști batavi și flamanzi*, Cuvânt înainte, antologie, note și bibliografie de Corneliu Albu, Editura Minerva, București, 1974, p. XVI.

[11] Maria de Habsburg, sora lui Carol Quintul și a lui Ferdinand I, fostă regină a Ungariei; din anul 1531, regent a Țărilor de Jos.

BDD-A25678 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:21 UTC)

Trăim cu marea dorință de a te vedea aici. Este extrem de necesar să fii aici, mai ales într-o vreme ca asta, când s-au ivit neînțelegeri în chestiunile religioase[12], spre paguba multora; este extrem de necesar să fii aici, spun, pentru ca, asistând la controverse, să ne poți spune și nouă care ar fi părerea ta în aceste dispute îndoilenice. Sperăm, așadar, că vei veni aici, dacă nu la îndemnul prietenilor tăi, măcar pentru liniștea generală. [13]

Încă din această scrisoare se constată faptul că Nicolaus Olahus îl considera pe mentorul său spiritual un prieten „*încă necunoscut*", care-i citea tratatul editat și dedicat numelui său, despre „*Văduva creștină*" („*De Vidua christiana*"), care îi era oferit spre consolare Reginei Maria cu ceva timp înainte: „*valoroasa ta operă i-a plăcut atât de mult reginei mele, încât nu i s-ar fi putut oferi altceva care s-o bucure mai tare.*"[14]. Această primă scrisoare adresată lui Erasmus din Rotterdam este una destul de sumară, însă se remarcă stilul clar, concis, diplomatic, dar și colocvial al lui Olahus, care îl asigura de admirația pe care avea să i-o poarte de acum înainte: „*deși tu nu m-ai văzut niciodată la față, îmi ești atât de drag și atât de bine cunoscut din cărțile tale, pe care le țin ore întregi în mâinile mele, citind fără întrerupere, încât cel puțin în această privință nu m-aș putea socoti nedreptățit, chiar dacă mă compar cu cei care trăiesc zilnic cu tine și se bucură de fermecătoarea ta companie.* [...] *vei remarca tu însuți acest lucru și te vei convinge personal de stima pe care o nutresc față de tine, încă mai demult, pentru talentul tău divin și pentru virtuțile tale strălucite.*".[15] De asemenea, după ce-i amintește și de prietenii comuni, de Ursinus Velius[16] și de Henkellus[17], Olahus își încheie scrisoarea, rugându-l să-l primească printre prietenii lui: „*Te rog fierbinte să primești respectul meu și să binevoiești a mă înscrie printre prietenii tăi,* [...eu] *care te iubesc din tot sufletul meu.*"[18]. Din această zi avea să se întremeze o tainică și neprețuită prietenie între secretarul reginei și marele învățat, prietenie ce avea să dureze și să se dovedească printr-o aleasă corespondență, până la moartea lui Erasmus, petrecută la 12 iulie 1536.

Scrisorile acestea – vreo 40 la număr – pe lângă faptul că ne oferă o oglindire fidelă a raporturilor dintre cei doi mari umaniști care n-au ajuns niciodată să se vadă, constituie și un document prețios și viu asupra acelor timpuri tulburi, „*document cu atât mai prețios, cu cât vedem pe un fiu al atât de disprețuit popor valah din acele vremuri, ajungând a se măsura printre bunii prieteni ai ilustrului flamand, stabilind astfel printre cei dintâi un contact între cultura occidentală și un vlăstar al Munteniei*."[19] .

Corespondența dintre Olahus și Erasmus urmează a fi bogată în informații și sensuri. Astfel că la o săptămână după scrisoarea de la 1 iulie 1530, secretarul reginei Maria primește de la Friburg răspunsul epistolei, prin care acesta îl asigura că-i va înscrie numele său între cei mai aleși

[12] În deceniul al IV-lea din secolul al XVI-lea, luteranismul și alte curente religioase reformatoare erau în plină ofensivă împotriva catolicismului și a supremației papale

[13] Maria CAPOIANU, *Nicolaus Olahus Europeanul*, cap. Desiderius Erasmus, Scrisoarea „*Nicolaus Olahus, tezaur de Alba, secretarul și consilierul Serenisimei Regine Maria, trimite salutări lui Erasmus din Rotterdam* (Augsburg, 1 iulie 1530)", Fundația Culturală Libra, București, 2000, p. 136-137.

[14] *Ibidem*, p. 136: „*Cartea ta i-a alinat de minune sufletul greu încercat de pierderea preaiubitului ei soț, a informat-o în chip savant care sunt virtuțile pe care trebuie să se fondeze și după care trebuie să se conducă văduivia și a făcut să-i sporească minunat reginei dragostea și bunăvoința față de tine.*" Aceste aspecte, probabil le știa și Erasmus, pentru că regina Maria coresponda destul de des cu acesta.

[15] *Ibidem*, p. 137. A se vedea și M.H. H., dipl. XXV, Ippolyi Arnold, p. 70.

[16] Ursinus Gasparus Velius, originar din Silezia, istoric remarcabil, profesor și educator al fiilor lui Ferdinand I de Habsburg și un foarte bun prieten și corespondent al lui Nicolaus Olahus. Este autorul lucrării istoriografice „*De bello pannonico*" în care face o temeinică și complexă analiză a cauzelor interne și externe care au condus la înfrângerea Ungariei de la Mohaci (29 august 1526).

[17] Însărcinatul cu afaceri al regentei Țărilor de Jos.

[18] *Ibidem*, p. 137.

[19] St. BEZDECHI, *Nicolaus Olahus – primul umanist de origine română*, Editura RAM, Aninoasa, Gorj, 1939, p. 76.

BDD-A25678 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:21 UTC)

prieteni ai săi, „*acoperindu-i cu sărutări acest minunat suflet al preaomenosului Olahus*”[20]: „*Și era o mare cinste să fii considerat ca prieten de acest om, pentru dobândirea amiciției căruia se întreceau cele mai mari personalități ale timpului.*”[21]. Tot din această scrisoare se întărește faptul că Henkellus se bucură de o mare apreciere în fața lui Erasmus, elogiind adeseori în scrisorile sale pietatea și umanitatea „*prebunei*” regine, cu precizarea că din partea acesteia „*nu a primit niciun rând, nici scris de mâna ei, nici de a altcuiva*” și să ierte „*scurtimea acestei misive*”, fiindcă este „*firav*” și „*scrie multora*”. Însă din motive politice și religioase coaliția împotriva turcilor nu s-a putut alcătui și nici Eramus din Rotterdam nu va putea veni.
Corespondența dintre ei va continua cu scrisoarea din 20 septembrie 1530 de la Augsburg al lui „*Nicolaus Olahus către Erasmus din Rotterdam*”, unde acesta îl felicită din nou pentru „*alesele virtuți*” și mai ales pentru „*umanitate*”, fiind recunoscător că se gândește „*să-l înscrie printre distinșii prieteni*”: „*Prin umanitatea, virtutea și noblețea unică a sufletului tău încă mai demult ai meritat ca toți oamenii să te cultive, să te stimeze și să te venereze.*”[22]. Nici nu trece o zi că Nicolaus Olahus, la 21 septembrie 1530 îi va scrie din nou „*preadinstinsului domn Desiderius Erasmus, doctor în sacra teologie, domnului și prietenului preastimat*”, tocmai pentru a cere ca scrisorile acestuia să fie mai lungi și să desfete sufletul acestuia, atât de mult pribegit: „*De aceea, dragul meu domn doctor, îndeplinește ceea ce făgăduiești – că mă vei avea între prietenii de seamă și eu mă voi strădui ca tu să nu te rușinezi de prietenia mea.*”[23]. De asemenea, îi reamintește de faptul că regina „*nutrește și acum clemență și pietate*” pentru alesele sale virtuți și îi promite că va purta cu grijă, cu toată străduința de care va fi capabil, ca această apreciere să „*devină tot mai mare*”. Interesantă este ultima frază a scrisorii în care Olahus scrie că atunci când Quirinus se va întoarce la dânsul cu scrisoarea că nu a plecat „*cu mâna goală*”, tocmai pentru a-și aminti de el „*ori de câte ori va prânzi sau cina*”, de unde deducem că i-ar fi dăruit niște tacâmuri argintate sau aurite. Prin însăși încheierea scrisorii, Olahus se considera ca parte a prietenilor lui Erasmus: „*Cu bine și iubește-mă și socotește-mă al tău*”.[24]
În același timp, prestigiul lui Nicolaus Olahus a sporit în ochii contemporanilor săi în mod deosebit când în Dieta imperială din Augsburg și al surorii acestuia Maria, fosta regină a Ungariei, a rostit două strălucite cuvântări în favoarea coaliției și alungarea otomanilor. Însă la această adunare nu a venit Erasmus și nici un răspuns nu a trimis, astfel încât Dieta imperială s-a dizolvat fără să se fi luat vreo decizie politică importantă, deoarece dezbaterile au degenerat în certuri și înfruntări religioase. În contextul acesta, după câteva schimburi de politețe, în învolburatul octombrie, Nicolaus Olahus primește o scrisoare de mângâiere de la Erasmus din Roterdam, datată la 9 octombrie 1530 și scrisă la Friburg, în Brisgonia:

Dragul meu Nicolaus, este o mare mângâiere pentru mine faptul că se mai găsesc, totuși, câteva spirite sincere și cinstite în acest secol, care naște pretutindeni tot felul de monstruozități din partea oamenilor, un secol în care credința, caritatea și umanitatea nu numai că îngheață, dar se pare că sunt definitiv omorâte și îngropate. Din existența acestor câteva spirite sincere și cinstite

[20] Maria CAPOIANU, *Nicolaus Olahus Europeanul*, cap. „*Desiderius Erasmus*”, Scrisoarea „*D. Erasmus din Roterdam către Nicolaus Olahus, tezaur de Alba, secretarul și consilierul Maiestății-Sale* (Friburg, 7 iulie 1530)”, Fundația Culturală Libra, București, 2000, p. 137.
[21] St. BEZDECHI, *Nicolaus Olahus – primul umanist de origine română*, Editura RAM, Aninoasa, Gorj, 1939, p. 76.
[22] Maria CAPOIANU, *Nicolaus Olahus Europeanul*, cap. „*Desiderius Erasmus*”, Scrisoarea „*Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Erasmus din Rotterdam* (Augsburg, 20 septembrie 1530)”, Fundația Culturală Libra, București, 2000, p. 138.
[23] Maria CAPOIANU, *Nicolaus Olahus Europeanul*, cap. „*Desiderius Erasmus*”, Scrisoarea „*Preadistinsului domn Desiderius Erasmus din Rotterdam, doctor în sacra teologie etc., domnului și prietenului preastimat, salutare* (Din Augsburg, 21 septembrie, în anul Domnului 1530. Nicolaus Olahus al tău, Tezaur de Alba, secretarul și consilierul reginei etc.)”, Fundația Culturală Libra, București, 2000, p. 139.
[24] *Ibidem*, p. 139.

BDD-A25678 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:21 UTC)

mi se înfiripă speranța că odată și odată tot se va închega mult râvnita generație de aur a muritorilor.[25]

Așteptând această așa-zisă „generație de aur" a omenirii, Erasmus îi reamintește cu tristețe că a avut câțiva prieteni devotați și strâns legați de jurământul de credință, care păreau a-și da viața pentru binele obștesc, dar pe care acum îi suportă numai ca dușmani, „*chiar mai aprigi ca cei de moarte*", fiindcă „*până într-atât au încetat să-i mai fie prieteni, încât au încetat să mai fie oameni*"[26]. Și nici măcar amintirile „*vechilor legături de prietenie*" și „*înlesnirile făcute*", nici „*respectul credinței*" și „*simțul umanității*" nu-i mai poate opri pe acești „*ticăloși*". De aici se poate deduce și motivul pentru care nu a venit la Dieta imperială de la 1 octombrie 1530 de la Augsburg. Cu toate acestea, Erasmus îi mărturisește lui Nicolaus Olahus că vechii prieteni, care i-au rămas credincioși, îi sunt „și mai dragi", această stare de fapt recomandându-i, în același timp, într-o măsură mai mare, pe cei noi, pe care-i va câștiga de acum înainte: „*Eu însumi m-am născut cu o fire deschisă și mă desfată prietenia oamenilor cinstiți, precum mi se pare că ești și tu, după cum am înțeles limpede și din scrisorile tale și din relatările prietenului meu Quirinus*"[27]. Această prietenie sinceră și devotată este mărturisită în chip deplin de Erasmus:

Chipul lui Olahus s-a întipărit atât de adânc în sufletul meu, încât nu mai poate fi scos, sau șters, de acolo; mi-a făcut totuși o mare plăcere solicitudinea ta stăruitoare, care îmi dau seama că pornește din preaplinul dragostei tale. Tot așa mi-au făcut plăcere lingura și furculița, pe care mi le-ai trimis, desigur, cu gândul că-l voi avea astfel comesean pe dragul meu Nicolaus Olahus și că voi putea spune totdeauna dragilor mei prieteni: acesta este iubitul meu Olahus, câtă vreme soarta ne va refuza bucuria de a conviețui.[28]

Este subliniată și marea influență pe care Nicolaus Olahus o are prin „*fapte*" asupra reginei Maria, pe care o consideră „*bună și sfântă*" în purtările ei de principesă. Nu-i scapă acestuia nici faptul că ea se bucură de „*mare trecere*" pe lângă frații ei, împăratul Carol și regele Ferdinand, protectori ai umanistului Erasmus. Concluzia scrisorii este că „*cine se aseamănă, se împrietenește*" și că această competiție a prieteniei trebuie să se finalizeze prin stăruința puternică a amândurora.
Iar, în contextul aprigelor lupte dintre creștinătate și turci, Nicolaus Olahus nu ezită să-i scrie prietenului său despre „*cruzimea*" pe care a comis-o zilele trecute în Ungaria Mehmet-beg turcul, prefectul fortăreței Jaurinum[29], pierdută acum câțiva ani, „*spre nenorocirea creștinătății*":

Căci se spune că Mehmet-beg, cu vreo zece mii de turci, pe care îi comanda, a ajuns atât de repede de la Jaurinum până la locul unde a făcut dezastru și prăpăd, încât a străbătut această distanță mai mare de cincizeci de mile ungurești[30] în circa șapte zile și a treut prin foc tot ținutul, pe care ai noștri îl numesc Țara lui Matei. Pe bărbații și tinerii, care erau mai robuști și mai

[25] Maria CAPOIANU, *Nicolaus Olahus Europeanul*, cap. „*Desiderius Erasmus*", Scrisoarea „*Erasmus din Rotterdam către Nicolaus Olahus, tezaur de Alba, secretarul și consilierul Reginei Maria* (Dată în Friburgul Brisgoniei, la 9 octombrie 1530)", Fundația Culturală Libra, București, 2000, p. 139.
[26] *Ibidem*, p. 140.
[27] *Ibidem*, p. 140.
[28] *Ibidem*, p. 140.
[29] Iaurinum, Arrabona, Raab, Györ – loalitate fortificată în Ungaria situată la confluența râului Raab cu Dunărea. Numele actual este Györ.
[30] O milă ungurească este egală cu 8.534 metri.

BDD-A25678 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:21 UTC)

viguroși – mai mult de cincisprezece mii de prinși – i-a trimis în Turcia.[31]

Îi menționează, de asemenea, și faptul că turcii au făcut trei popasuri în niște sate ale lui Alexius Turzo[32] și faptul că după plecarea lor, acesta din urmă a ieșit să vadă cu ochii lui „*cruzimile săvârșite*" de aceștia: „*Când a ajuns la al doilea popas al lor, a găsit acolo peste cinci sute de copii măcelăriți: unii fuseseră tăiați cu paloșul, alții izbiți de pământ și înfiorat de cruzimea turcilor și cuprins de milă pentru copiii pe jumătate morți, a cules dintre ei cincizeci, care mai respirau încă, și așezându-i în două care, i-a trimis în tabăra sa de lângă Semthe[33], ca să poată fi readuși la viață prin vreo îngrijire.*"[34]. Dar ce-i mai demn de notat în această epistolă este că Erasmus din Rotterdam îl va socoti pe noul său prieten ca o „*rara avis*", ca pe unul din puținii oameni ce pot fi sinceri și credincioși.[35] Expeditorul scrisorii conchide prin a elogia mărețele fapte de arme ale fiilor săi, care acum suportă „*cumplita tiranie*" și „*o sclavie atât de grea*" încât „*nici ziua și nici noaptea nu este pusă la adăpost* [țara] *de jafurile și prădăciunile dușmanilor dreptei credințe.*"[36]. Și la nici două săptămâni, la 25 octombrie 1530, Nicolaus Olahus, simțind nevoia apropierii și mai mult de prietenul său, îi va scrie „*cu dragoste*" câteva rânduri de mângâiere, răspunzându-i acestuia la prețioasele aprecieri:

Am citit și cu atenție și cu dragoste rândurile pe care mi le-ai adresat. Din ele am înțeles tulburarea sufletească de care se pare că ești extraordinar lovit și asta din cauza perfidiei prietenilor tăi, care trebuiau să-ți fie recunoscători. Nu-i de mirare, dragul meu Erasmus, că pe tine unul te îndurerează nelegiuirile și perfidia lor. Căci, deși se pot găsi mulți prieteni înzestrați cu virtute, cu cinste și cu alte daruri sufletești, totuși cât de mic este numărul unor astfel de prieteni față de mulțimea acelora, care sunt plini de răutate, de ticăloșie și de rea-credință. De aceea nu numai tu, ci aproape toți oamenii se pot plânge, pe bună dreptate, de prieteni necredincioși.[37]

În același timp, Nicolaus Olahus îl asigură din nou de prietenia lui sinceră și de prețuirea neasămănată cu nicio altă comoară pe care i-o poartă în suflet: „*De prietenia mea nu te vei căi, dacă voi fi înțelept. Mai ales că eu aflu în prietenia intimă cu tine atâta plăcere, că n-aș schimba-o cu nicio comoară.*"[38]. În aceeași scrisoare îi reamintește de situația Ungariei, „*țară prosperă odinioară*", iar acum oprimată de multă supărare, tristețe și durere. Se teme, de asemenea, și de soarta regelui, care a înaintat cu vreo douăsprezece sau paisprezece mii de soldați până la Strigoniu[39], tocmai pentru a-i alunga pe turci, numai că de câteva zile nu se mai știe nimic despre el: „*De un singur lucru mă tem: să nu fie slăbit și înfrânt din cauza asprimii timpului și astfel forțele dușmanilor, care se pot afla în țara noastră, mai adaptabile la greutăți*

[31]Maria CAPOIANU, *Nicolaus Olahus Europeanul*, cap. „*Desiderius Erasmus*", Scrisoarea „*Către Erasmus din Rotterdam*" (Augsburg, 13 octombrie 1530), Fundația Culturală Libra, București, 2000, p. 141.
[32] Judecător al Curtei Regale Ungare. Unul dintre corespondenții lui Nicolaus Olahus.
[33] Semthe-Sintava-Semtavia – Schintau – loalitate în Ungaria.
[34] Maria CAPOIANU, *Nicolaus Olahus Europeanul*, cap. „*Desiderius Erasmus*", Scrisoarea „*Către Erasmus din Rotterdam* (din Augsburg, în 25 octombrie 1530)", Fundația Culturală Libra, București, 2000, p. 141.
[35] A se vedea St. BEZDECHI, *Nicolaus Olahus – primul umanist de origine română*, Editura RAM, Aninoasa, Gorj, 1939, p. 76-77.
[36] *Ibidem*, p. 141-142.
[37] Maria CAPOIANU, *Nicolaus Olahus Europeanul*, cap. „*Desiderius Erasmus*", Scrisoarea „*Către Erasmus din Rotterdam* (25 octombrie 1530)", Fundația Culturală Libra, București, 2000, p. 142.
[38] *Ibidem*, p. 142.
[39] Strigonium / Esztergom – oraș străvechi, ridicat pe ruinele unui castru roman, sediul arhiepiscopiei catolice a Ungariei situat pe malul Dunării. Între 1544-1684 a fost ocupat de turci.

BDD-A25678 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:21 UTC)

și mai bine aprovizionate, să se dovedească (Doamne ferește!) superioare."[40]. În același timp îl avertizează pe Erasmus de puterea turcilor care nu stă neapărat în strategie militară, ci mai ales în iuțeală, și că, până se hotărăsc principii imperiului să întreprindă vreo acțiune militară împotriva lor, ei „*ar putea să treacă prin foc și sabie întreaga Germanie*" și „*eu mă tem mult că profeția – când doi se ceartă, al treilea câștigă – se va verifica în vremea noastră din cauza dezbinărilor interne și a nepăsării principilor creștini*"[41]. Îi reamintește de Dieta de la 1 octombrie 1530, unde se trăgea speranță că împăratul, regele și ceilalți principi ai Germaniei puteau să ia decizii pentru alungarea turcilor din Ungaria, fapt care nu s-a împlinit: „*aproape toată consfătuirea s-a consumat în certuri și, sub pretextul apărării credinței și a religiei noastre, toate celelalte au fost neglijate, așa încât se poate spune că nu s-a tratat și nu s-a hotărât nimic temeinic în această consfătuire, afară doar de faptul că s-a stabilit să se pună la dispoziția Ungariei patruzeci de mii de pedestrași și opt mii de călăreți pentru viitoarea expediție generală împotriva turcilor, dar numai cu această condiție: dacă împăratul va fi pacificat Germania și îi va fi pus de acord pe principi în problema credinței*". [42]Dar cum spiritele sunt atât de învrăjbite și atât de multe divergențe religioase există între ei, speranța eliberării Ungariei de sub ocupație otomană se prelungește. În finalul scrisorii, Nicolaus Olahus nu-și ascunde părerea că mai întâi trebuie să se rezolve aceste lupte interne, lăuntrice, ca mai apoi să se dobândească „*pacea generală*" și să se pornească în lupta împotriva păgânătății.
Și cum răspunsul lui Erasmus din Rotterdam întârzia să apară, Nicolaus Olahus, la 18 noiembrie 1530, îi va trimite o a treia scrisoare, în care îi reamintește că au trecut treisprezece zile de când nu a mai primit nicio înștiințare sigură de la Buda, de unde „*atârna toată salvarea*" lor:

Acum de curând, după ce am auzit despre asedierea Budei, de la prima ciocnire am fost foarte siguri că vom cuceri acel oraș în scurt timp și că Ioan va cădea în mâinile noastre dimpreună cu ceilalți, care s-au închis în fortăreață. Acum, însă, ne-am pierdut orice speranță/ Și nu ne îndoim numai de izbândă, însă din cauză ca ea întârzie atât de mult, ne temem ca nu cumva situația noastră în acel asediu să se înrăutățească. [...] Noi, însă, am prefera să cunoaștem din timp toate lucrurile, fie bune, fie rele, pentru ca în oricare din situații ar trebui prevăzut ceva, să ne putem îngriji din timp de acest lucru: dacă asediul ar avea șanse de succes, să ne bucurăm, iar dacă nu, să chibzuim, ca să luăm din timp toate măsurile posibile în privința căilor de acționare și a remediilor care ar putea exista pentru toate aceste cazuri.

În finalul srisorii, face apel la îndurarea divină, în a cărui mână se află „*soarta tuturor muritorilor*": „*Și dacă se va întâmpla să ieșim biruitori și fericiți, Lui trebuie să-i mulțumim, iar dacă vom fi năpăstuiți, trebuie să punem această nenorocire pe seama fărădelegilor noastre și s-o considerăm o pedeapsă, care pe drept ne-a izbit pentru păcatele noastre.*". În același timp, Nicolaus Olahus, considerându-și mentorul și prietenul „*cel mai învățat dintre contemporani*", îi cere acestuia să-l lămurească în toate aceste probleme sociale și religioase, făcându-l vrednic de iubirea lui. Aceasta avea să fie ultima scrisoare datată din anul 1530 și scrisă la Augsburg, fiindcă Nicolaus Olahus avea să se mute mai întâi la Ratisbona și apoi să stea la Bruxelles. Această peregrinare a avut loc datorită faptului că regele Carol Quintul o numise pe regină regentă, în locul mătușii sale Margareta, decedată în 1530.
La Bruxelles, exilatul Olahus s-a simțit, cel puțin la început, mai străin și mai dezolat decât în peregrinările lui anterioare.

În februarie 1531, îngrijorat, că Erasmus din Rotterdam nu-i mai răsunde la scrisori, Nicolaus Olahus, îi va scrie unui prieten că regina intenționează să-l ia cu el în Țările de Jos, unde Maria de Habsburg, fosta regină a Ungariei, avea să asigure regența, urmându-i mătușii sale, Margareta de Austria. Însă, după numai trei zile își anunță pe același prieten că soarta i-a

[40] Maria CAPOIANU, *Nicolaus Olahus Europeanul*, cap. „*Desiderius Erasmus*", Scrisoarea „*Către Erasmus din Rotterdam* (din Augsburg, în 25 octombrie 1530)", Fundația Culturală Libra, București, 2000, p. 142.
[41] *Ibidem*, p. 142-143.
[42] *Ibidem*, p. 143.

BDD-A25678 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:21 UTC)

fost pecetluită, decizia aparținându-i reginei, pe care n-o putuse convinge să renunțe la serviciile lui. Și, înfruntând neajunsurile unei călătorii grele, îl anunță pe același prieten, la 21 martie 1531, sosirea la Gand. Primele impresii sunt dezagreabile:

...obiceiurile oamenilor sunt diferite de ale mele. Ai impresia că toate se simulează și se disimulează. Multe se făgăduiesc din gură, puține se împlinesc prin faptă. Se salută cu bucurie, dar în fundul sufletului nutresc cu totul alte sentimente... Se ține seama, mai degrabă, de folosul personal decât de prietenii trainice și de milă față de aproapele tău... Nici ei nu mă înțeleg pe mine, nici eu pe ei și astfel îți poți da seama singur câtă nenorocire aduce omului strămutarea.

La 25 Martie 1531 Olahus îi va scrie din nou lui Erasmus despre grijile, ostenelile și ocupațiile acestuia care se zbate alături de regină la curțile principilor și despre cât de nesigură este șederea lor într-un singur loc și să-l ierte pentru „*tăcerea de până acum*”. În același timp, face un rezumat al corespondenței lor de până acum, reamintindu-i de „*monstruozitățile omenești*” care i-au provocat multă și îndelungată suferință: „*... în acest secol* [...] *nu mai are trecere acum nici caritatea, nici umanitatea, că prieteniile sunt false, că mulți, pe care i-ai socotit prieteni credincioși, cărora le-ai făcut bine și care trebuiau să-ți fie recunoscători, lăsând la o parte orice urmă de omenie, s-au lepădat de tine în mod rușinos și din prieteni ți-au devenit dușmani de moarte.*”.

În această perioadă de mari lupte interne, Nicolaus Olahus îl asigură că nu e de mirare că și oamenii se schimbă, deși „*statornicia celor buni este întotdeauna aceeași*”, așa cum și virtuțile, umanitatea și bunăvoința dintre oameni nu se schimbă, și ajunge la concluzia că „*soiul ăsta de oameni mai bine nu se năștea, sau mai bine murea înainte de a-și schimba moravurile!*”. În același timp, îl îndeamnă să nu se amărască din cauza acestei nestatornicii a oamenilor, ci mai degrabă să se bucure că el este „*un astfel de om, pe care Dumnezeu vrea să-l înalțe chiar față de cei care au fost ingrați, și prin ei Dumnezeu vrea să facă încă și mai strălucită răbdarea ta în ochii celorlalți.*”. Și dacă, în urmă cu aproape un an îi trimisese în dar „*o lingură și o furculiță*”, îi reamintește că acestea au scopul de a-i reaminti că în lipsa lui, acestea, vor fi folosite de fiecare dată la mesele de prânz și seară, când prietenii se adună împreună. Și, chiar dacă va rămâne doar ca un simplu oaspete, să aibă răgazul necesar în a-i scrie mai des și să-i ofere „*servicii prietenești*”.

CONCLUZII

În totalitatea corespondenței celor doi se evidențiază o comunitate de idei și preocupări, dragostea față de promovarea adevărului și o statornică încredere în posibilitățile omului de a făuri o lume mai bumă. Pentru umaniștii secolului al XVI-lea și pentru prietenii lui Olahus, scrisoarea reprezenta mijlocul de comunicare totală și chiar o paradigmă în sine a întreținerii unei prietenii la îndepărtare, iar în acele vremuri această relaționare îi ajuta pe umaniști să-și unească sufletele într-o prietenie sinceră și devotată. Corespondența lor denotă adevăruri istorice și situații ascunse în societate, lăcomia și reaua credință a papilor, rivalitatea dintre Franța și Spania și ceea ce îi provoca multă suferință lui Erasmus era primejdia otomană și venalitatea feudalilor. Și cu toate că cei doi nu s-au văzut niciodată, între „*inegalabilul*” olandez și argeșeanul-sibian Olahus s-a statornicit o prietenie exemplară, atestată de vasta lor corespondență. Aceasta are un ton amical, de la egal la egal, este plină de confidențe și intimități, prințul umaniștilor sfârșind prin a stabili că numele de „*Olahus*” este identic cu noțiunea de „*prietenie*”: „*Raporturile lui Erasmus cu secretarul și consilierul de la curtea regală din Bruxelles le-a caracterizat el însăși prin cuvintele: Olahus! În acest nume sunt cuprinse toate binefacerile prieteniei!*”.

BDD-A25678 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:21 UTC)

BIBLIOGRAPHY

BEZDECHI, Ștefan, *Nicolaus Olahus – primul umanist de origine română*, Editura RAM, Aninoasa, Gorj, 1939

CAPOIANU, Maria, *Nicolaus Olahus Europeanul*, Fundația Culturală Libra, București, 2000

OLAHUS, Nicolaus, *Corespondența cu umaniștii batavi și flamanzi*", Cuvânt înainte, antologie, note și bibliografie de Corneliu Albu, Editura Minerva, București, 1974

ROERSCH, Alphonse, *La corespondance de Nicolaus Olahus*, Gand, 1904

BDD-A25678 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:21 UTC)